

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

THE JEWISH QUARTERLY REVIEW

JULY, 1899

RESPONSES OF MAIMONIDES IN THE ORIGINAL ARABIC.

THE Responses of Maimonides have not yet been accorded the appreciation and scientific treatment which most scholars will acknowledge to be their due. Only five out of the many decisions which were issued by the "ornament of the generation¹," as this greatest of mediaeval Jewish theologians is sometimes called, have up to the present appeared in the original Arabic². One hundred and fifty-five responses bearing the signature of Maimonides were published in the Hebrew translation of Mordecai Tama in 1765, at Amsterdam³. A still larger Hebrew collection will be found in the edition which appeared in Leipzig in 1859⁴. Tama's translation is, however, very far from being satisfactory. The first note in Dr. Geiger's edition of the five Arabic responses just referred to, is to the effect that Tama had failed to understand the passage before him, and that he had freely altered and abridged⁵. In comparing the Arabic text of the responses which form the subject of the present paper with Tama's Hebrew rendering, I have

¹ פאר הדור.

² Geiger, מלא הפנים, pp. 54-80.

³ The title is פאר הדור.

⁴ קובץ תשובות הרמבם ואגרותיו.

⁵ אמר אברהם כל האמור פה . . . לא הבין המצתיק הראשון ר' מרדכי כמה רשינה וגרע. כרצוני. In the consciousness of more perfect scholarship Dr. Geiger then adds: ומהעתקתו תראה כולו על נכץ.

noticed a good many cases to which the above remark of Dr. Geiger would apply with equal justice. In some instances, however, the Hebrew version has helped to suggest correct readings for the Arabic where the latter is corrupt or defective. Some few examples of both faulty renderings and helpful passages will be found in the notes on the text which follows; but I cannot say that I have in any sense aimed at completeness of annotation. My main endeavour has been to publish as accurate a text as possible of the twelve responses which are included in the present article. It has, of course, not been possible to supply the many lacunae of the MS. from which the ten responses given under *B* are taken; but an effort has been made to decipher as many words as possible in the faint or torn portions of the original, and attention has also been given to the removal of the not inconsiderable number of copyist's errors that are to be found in it. Full bibliographical information on the subject of Maimonides' responses can be easily found in the Catalogues of Steinschneider and Zedner, to which Benjacob's **אוצר הספרים** and H. J. Michael's **אור החיים** may fitly be added. A few years ago news came from The Hague that an ancient copy of the **שֵׁת פֶּאֶר הָרֹר** in the original Arabic¹ belonging to the library of the late Dr. Ferrares was on sale. But the MS. appears to have changed hands in Holland itself, and so far nothing further concerning it has come to the knowledge of the present writer. It may possibly be the same copy which was once in the possession of Jacob Sasportas², and from which Mordecai Tama prepared his Hebrew translation. But it would in any case be desirable that a competent editor and specialist in the literature of responsa should undertake an edition of the entire Arabic responses of Maimonides, so far as they can be recovered. Their interest is, of course, mainly academic; but in the

¹ On Maimonides' Arabic responses in the Bodleian Library, see Dr. Neubauer's Catalogue, No. 814, i.

² See Steinschneider, Bodl. Cat., col. 1906.

case of an authority like Maimonides even the purely academic value must be held to be of considerable importance. Sidelights on the social and economic circumstances of the time are, however, not wanting in these decisions, and the Arabic text will—judging by the portions now before us—also help to enrich our knowledge of the dialect which was in vogue in the Delta during the latter half of the twelfth century¹.

I will now proceed to give descriptions of the MSS., together with a brief account of their contents:—

A. Responses printed from Maimonides' autograph.

I. One paper folio, measuring about $7\frac{7}{8}$ in. by $5\frac{1}{2}$, and bearing the designation of Or. 5519A (Cairo fragments). Arabic in the Hebrew character, interspersed with Hebrew words and phrases. The first three lines of the *question* are entirely Hebrew, with the exception of the first two words (מא חקיל) which are Arabic.

The question, which occupies nine lines, relates to a transaction of buying and selling. Reuben had sold to Simeon a piece of white material (ביאיץ), and had received a part of the price. Later on Reuben asked for the remainder of the purchase-money; and when Simeon refused to pay, he demanded that the material should be returned to him without any defect. Is the purchase to be considered valid or not?

Answer (אלגואב; occupying seven lines): If a change which experts call a defect is discovered in the material, and if Simeon claims that he had not seen it, nor known of it, the latter shall swear an equitable oath² in confirmation of his statement. Reuben shall also make him swear³

¹ The grammatical and idiomatic peculiarities and irregularities of the text have, however, for the most part been left without remark.

² Adopting the convenient rendering of שבויה היסט given in Jastrow's Dictionary; for more detailed information see Hamburger's *Real-Encyclopädie*, i. 276.

³ ויגלגל עליו.

that he had not used the piece of בִּיאָן after the appearance of the defect. The material shall then be returned to Reuben. Signature: וכתב משה.

II. One paper folio, measuring about $9\frac{1}{2}$ in. by $6\frac{5}{8}$, and bearing the designation of Or. 5519 B (Cairo fragments). Arabic in the Hebrew character, interspersed with Hebrew words and phrases, the first five lines (with the exception of מֵא תְּקוּל at the beginning) being entirely Hebrew¹.

The question, which occupies fourteen lines, relates to the case of a teacher of little girls who had, in consequence of a quarrel, sworn that he would no longer teach the daughters of a certain person. After a time he repented having done so, as he regretted the loss in his income. The little girls were also left without a teacher, no one else taking the place of their former instructor. May the teacher resume his work or not?

Answer (אלגוצא; occupying two lines and a half): If the teacher has repented, he shall declare his change of mind before three Israelites who shall release him of the obligation to carry his oath into effect. He may then resume his teaching. Signature: וכתב משה.

Note A. From the curtness of Maimonides' answer to the lengthy inquiry, we may judge that he had no great respect for the acuteness of his interrogators. He seems to have penned the reply on the spur of the moment and put the whole thing aside at once.

Note B. Incidentally we learn from this response, or rather the question, that the education of little girls was not entirely neglected in Egypt at that time.

B. Other Responses in the original Arabic.

Five consecutive paper leaves, about $8\frac{5}{8}$ in. by $7\frac{1}{2}$, with twenty-five lines to a full page, bearing the designation Or. 5520 (Cairo fragments). All the leaves are mutilated at the left-hand upper corner, and the first four also (more

¹ See the photographic facsimile (reduced) accompanying this article.

or less) in the middle of the right side of the sheet¹. The writing is in an Eastern Rabbinic hand, and appears to have been written in the fourteenth century. The copyist has made a number of mistakes, and he has also occasionally omitted words and sentences without leaving a blank.

Fragments of a volume which contained a collection of responses by Maimonides in the original Arabic. The extant ten responses are numbered ל"ב—מ"ג. Nos. ל"ב and ל"ג do not exist in a Hebrew translation. The other eight responses are found in the Hebrew version of Mordecai Tama (*T.* in the headings of the text refers to the first edition of Tama's translation). A few brief remarks on their contents will suffice for the present occasion.

I. A question relating to the boundaries, or rather the beginning, of the land of Israel. The answer is that it begins at Ascalon, and the rest was made clear by a diagram which Maimonides attached to his response. It would be interesting to have his own diagram before us. Mordecai Tama's outline of the boundaries may be assumed to have been copied from his Arabic original.

II. A response concerning the products of the earth in the Sabbatical years. In the main part of the question Maimonides is asked to give an explanation of § 1 in ch. vi of the Mishnah tractate on the Sabbatical year (שבועית). Three zones are there distinguished with regard to fruits and cultivation of land. The land occupied after the Babylonian captivity forms the inner zone. Within that territory both cultivation and the eating of products are prohibited during the Sabbatical year. In the land occupied after the Egyptian bondage but not re-occupied after the return from the Babylonian captivity, cultivation is forbidden, but eating of products allowed. Outside this zone both cultivation and eating are allowed. The question is what kind of products are referred to in the prohibition

¹ Hence the many lacunae in the text.

or permission with regard to eating. The commonly accepted view had been that fruit produced by forbidden cultivation was meant. Among others who had upheld this opinion was the famous Isaac b. Gayath who wrote on the subject in his *Kitab al-Sirāj* (ספר הנר)¹. To this opinion Maimonides himself had formerly adhered ; but during the minute investigations he made whilst writing his משנה תורה he came to the conclusion that the prohibition or permission with regard to eating in the different zones relates to products of the field which grow of themselves (i. e. without cultivation). There are many other interesting points in the response, but we must hasten on.

III and IV. Responses of a somewhat similar nature bearing on tithes (מעשרות) and heterogeneously growing plants (כלאים).

V. A response on the lump taken up from the dough (חלה).

VI. An anatomical response concerning the technical term known as עקיר.

VII and VIII. Responses on the movements of the sun according to the Ptolemaic system.

IX. A response in explanation of the dictum relating to the want of learning among the sons of the wise. Maimonides says that it only refers to the learned having to give way to an unlearned *Kohen* at the calling up to the Law at the Synagogue Service. This is the point attacked, and not the ignorance of wise men's children.

X. An interesting response concerning the preparation of ink for the writing of a scroll of the Law. In it Maimonides also refers to the scroll which he had written out with his own hand. It is fortunate that the response is, so far as the MS. goes, fairly well preserved.

¹ See Steinsch., Bodl. Cat., col. 1110.

A. Responses printed from Maimonides' autograph.

I.

מא תקול הדרת יקרת צפירת תפארת מרינו ורבינו משה הרב הגדול המובהק הפטיש החזק נר המערבי יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מבואו יהי שמו לעולם כירח יכון עולם פי ראובן אבאע לשמעון קטעה ביאץ וקטעהא שמעון ועאינהא בגמלתהא וזונהא וקדר תמנהא וזון בעצה תם רפהא אלי מלבס (?) פלמא אלחמס מנה ראובן באקי אלחמן תמרד עליה וקאל מא אעגבתני וענתה פי רדהא מן גיר עיב ונדר פיהא ולא גבינה פהל אלביע פי דלך מאצי ולא ילום רדהא אם לא יורנו רבינו אור עינינו ושכרו כפול מן השמים וברכה לראש משביר

אלגואב

אן ונדר פיהא אכתלאף יקול אהל אנה עיב פי הדיא אלביאץ וידעי אלמשחתי אנה למ ירה ולא עלמה אד ולם ידפ אלביאץ פילומה שבועת הסת אנה מא ראי הדיא אלעיב ויגלגל עליה אנה מא תצרף בהדיא אלביאץ בעד טהור אלעיב ולא . . . בה וחיניד ירדה עלי אלבאיע וכתב משה

II.

מא תקול הדרת יקרת צפירת תפארת כִּנֵּךְ מרינו ורבינו אדוננו גאוננו משה הרב הגדול הפטיש החזק יהי שמו לעולם אשר שררתו שררת האמת והצדק מבערת החרק מחזקת הד[ת] נוטה קו הפליל מחלפת ממלכת האליל המרימה דגל ד[ת] משה המבארת תלמוד רב אשי המחביר והמסדיר יגדיל תורה ויאדיר פי מעלם צנאר בנאת גרי מנה כלאם מע בעץ אלנאם חלף בשבועה אנה לא יעלם בנאת פלאן ענד מא אחרג באלכלאם ובעד דלך נדם ואלבנאת איצא למ יפעלוא¹ ינכשפנא¹ עלי גירה ולא יקום אחד מקאמה פי תעלימה ואנצר² הו פימא כאן יחצל לה מן אלמנפוע מנהם ומן אבאיהם ומא פי [תעלים]³ אלנאם פאידה אד אלנאסואן יקרו טעות ואלמעלם נפסה סניא נהור ומא יקום אחד מקאמה וחצל לה צרר לאנה כאן לה מנה רפד והנאה יורנו אדוננו גאוננו הל ינוז לה קראיתיהם ושכרו כפול מן השמים והו ישרח להם אלצלאה ערבי נם ברכות יעטה מזרה

אלגואב

אדיא נדם יערץ נדמה בין ידי תלתה אנאם מן ישראל ויתירו לו ובעד דלך יעלמתן⁴ עלי עאדתה ולא אתם עליה וכתב משה

¹ The forms expected are ינכשפן.² i. e. وانظر.³ Written over the line in the MS.⁴ For יעלמתן.

B. Other responses in the original Arabic.

I.

[ד. T. לנ]. שאלה • איש תפסיר כל שהחזיקו¹ עולי בבל מארץ • • • • • :
 מן אי הי אלבראה אלתי הי בראה ארץ ישראל •
 תשובה • אלבראה מן אשקלון • ויבין לכם דאלך מן אול גיטין² ענד
 תחדידהם ארץ ישראל • • • • • אצור לכם צורת ארץ ישראל בחדודה • • • • •
 ומן הדה אלצורה יתבין לכם ג[מלה] תלך אלאקאויל אל מדכורה פי
 אל[גיטין] [ויתב] יין לכם כל מא יתעלק בתצוור ארץ ישראל מן אלחכאם בעד
 אן תעלמוא³ אן אמנה אלמדכורה פי שיר השירים הי אלתי יסמע פי
 אלמשנה אמנה הי אלתי יסמי פי אלברית סמנום והי אלנבאל באינאם •
 והדה צורה דלך •

Note.—In the first edition of Mordecai Tama's Hebrew translation a diagram of the boundaries of the Holy Land follows the text of the response.

II.

[טו. T. לד]. [שאלה] • • • • • [ולא] נעבד ונאכל ונעבד והל ינומנא⁴ חכם
 שי מן אלשביעית • • • • • וסוריא פי מא זרעה⁵ פיהא אלגוים אם לא
 יור רבי •

תשובה • • • • • [כ]ל שהחזיקו עולי בבל וכו' והדה אלמשנה אלדי סמענא
 פי • • • • • רה רבי יצחק בן גיאת פי אלסראג וקאל אנה אלדי פסר גמיע
 אל • • • • • נאכל ולא נעבד • אן מן תעדי ועבד הארץ בשביעית פדלך
 אלשי • • • • • אלמדה ענד תחרירנא דקיק אלנטר פי כל הלכה והלכה פי
 תאליפנא אל • • • • • משנה ונתגלה טעמה בטעמיה דרבי הקדוש עה •
 ודלך אן עבודת ארץ ישראל בשביעית בלא תע[שה] כמא בין אלניך לא
 תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה • ומן כל מא תנבת
 אלארץ מן תלקא נפסהא מן פירות הארץ או מן פירות האילן פהו מבאח
 ללאכל והפקר כמא נצת אלתורה • והיתה שבת הארץ לכם לאכלה • ונץ
 אלמשנה שביעית נתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה ולהדלקת הנר • והדא הו דין

¹ MS. דהחזיק.

² For exact references to the folios of the Talmudical passages referred to in most of these responses, see Tama's Hebrew translation.

³ The ו was written over the word, which was at first without it.

⁴ Evidently for ילומנא.

⁵ MS. קרעה.

תורה • לכן מדברי סופרים גזרו עלי כל מן תנבתה אלארץ בשביעי' ממא שאן אלנאם אן יזרעו בזרא אנה יכון אסור¹ ••••• (fol. 1 b) וירקות גנה בגמלתהא • והרא הי אלדי תסמי ספחין ואנמא ••••• הת עוברי עבירה אן מא ימצי אלשכין אלרשע ויזרע תבואה או ירק בגנתו ויגבהא ••••• יביעה ויקול מן הספחים שעלו מאיליהן הן • פאן אבחנא אכל אלספחים סבבנא מכשול ••• עבירה ויתנאזון על עבודת הארץ • וקר בינא פי ספרא וקאלוא הספח' אינן מן התורה אלא מדברי סופר' והרה מדהב אלחכמי' והו אלצחית • ונן ••••• כל הספח' אסורין פלא יחל עלי הרה אלאצל אן יוכל ממא תנבתה אלארץ בשביעית ••••• מא יזרע לה בזר מתל אלפורגנ ואלסעתר ואלאסמכורם ועצאה אלראעי ואלחאשה ונחואה מן אלעשעאב והו² קולחם פי אלמשנה הפיגם והירבחין השוטין והחלגלוגות והכסבר של הרים והכרפס של נהרות והגרניר של אפר פטורין מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית שאין כיוצא בהן נשמר • אמא מתל אללפת ואלכרוב ואלכרפס אלבסתאנ[י] ונחואה פאלכל חראם כמא בינא מדרבנ' וכמא קלנא • ופירות האילן כולהא חלאל כמא ביינא פעלי ••••• אלאצול אלמחררה נצת אלמשנה וקאלת אן כל מא קדש עזרא בקדושה שנייה והו אלדי החזיקו עול[י] בבל[ל] הספח' שלו אסורין ועבודתו אסורה והו מעני קולה לא נאכל ולא נעבד • וכל מא ה[חזיקו עולי] מצרי' בקדושה ראשונה ממא לא החזיקו עולי בבל והי מן אמנה אלי נחל מצרים ••••• אלי אלאחד אלדי קדש עזרא והו עד כזיב פאן גמיע דלך רו ••••• קדושה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא פלדלך ספח' ••••• דין תורה והו קו' וכל שהחזיקו עולי מצרים ועד הנחר וע ••••• הרה ואן כאן סבבה ישראל פליס הו מן ארץ ישראל פלדלך נאכ[ל] ••••• לא • קדושת סוריא חמורה מקדושת ארץ ישראל שחחזיקו עו ••••• יבין לכם אן אלשי אלדי זרעונה אלגנים באי בשביעית ולו פ ••••• לאן נפס אלשי אלנאבת הו אלדי יזרעה חלאל אכלה מן התור[ה] ••••• ישראל שאם זרע עבר גזרו על ספחי ארצו שמא יזרע הגוי שאינו ••••• ארצו מותרין ולא פרק בין ספחי ארצו או מא יזרעה או • והוא מותר לזרוע וליס תם ונה יתקא פי חרם דלך מן אגלה אי שי(?) קאל פירות הגוי אסורין גזירה שמא זרע הוא זרע בלא שו(?) ולא שאח(?) עליה ואן קלנא גזירה ספחי גוי אטו ספחי ישראל היא גופה גזירה כמא בינא נקום גזירה לגזירה פאלדי יטרד(?) עלי אצול אלנטר אן דלך מבאח וליס תם

¹ Catchword on fol. 1 a.

² This is evidently the correct reading. In the text this word is badly written and is drawn together with the preceding one.

אסור מן התורה אלא מן יורע פקט כמא תבין פי גמר (fol. 2 a) ראש השנה • אמא אלשי אלנאבת ואן ולו תעדי ורע פהו מותר [מן התורה] • • • • • זרעתהא ויחל אכל כל שי אל נאבת וגזירה שמא יורע • • • • • אפי' ספחין העולין מא[יליהן] • וכתב משה •

III.

[יו. T. לה.]. שאלה • כיף חכמא פי זמאנא הדה פי אלמעשרות פי ארץ ישראל ופי סוריא פי [מא יורעוא] גוים • תשובה • קד עלמתם אן אלאצל פי דלך כל • הל יש קניין לגוי קד עלמתם² בא' להפקיע מן המעשר' או אין ל' • • • • •³ ולו אלדי יקול יש קניין לגוי בא' יש להפקיע מן המעשרות ירי אנה חייב מדרבנ' כמא תבין פי גיטין פאדא לדברי הכל ילום אכרג' אלמעשר' בא' • ואנמא אכתלאפהם פי דלך הל דלך מדרבנ' או מדאורית' • ולמא תבין לנא מן גמר יבמות וכתובות אן תרומה בזמן הזה מדרבנ' כמא באן הנאך תביאו ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם צח לנא אן כדלך אלמעשרות צחיהן אן דלך מדרבנ • • • • • בזמן הזה וראינא אנה לא יודי הדה אלאכתלאף פי זמאנא הדה אלי עמל אעני יש קניין לגוי או[אין] קניין ולדלך אכתבנא פי תפסיר אלמשנה אנהא דרבנן ונהלנא⁵ מדהב אלחכמי' אלדין יקולון יש קניין • • • • • תבין פי מואצע עדה פי אלירושלמי ואדא צחח אלנטר ותחרי מא ילום דאימא פי כל זמאן • • • • • קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות כמא יבדו מן בכורות • ומע דלך • • • • • אלוהא אלדי דכר פי יבמות ולו אלשי אלדי ינבת בשדה ישראל היום • • • • • זל פי תלך אלכרארים⁶ אלדי וגדתהם לנא ולדלך תראה • • • • • ע דרבנן והדא כלה אנמא הו פקה עלי אלאצול אלאחכאם פי כל • • • • • [ע]למתם איצא אן יש קניין לגוי בסוריא להפקיע מן המעשרות כמא תבין והו קולהם ישראל שהיו אריסין לגוים בסוריא ר' אליעזר אומ' מחייב במעשרות ובשביעית ור' פוסט וכו' עד וחזרו לנהוג כדברי ר' ולא פרק בין אריס מגוי או חוכר או מקבל פירותיו פטורין מכלום כמא תבין מן נטין פי קולהם אבל האריסין והחכירין ואריסי בתי אבות וגוי שמשכן שדהו

¹ A small blank in the MS.

² These two words are in the MS., but should be omitted.

³ A small blank in the MS.

⁴ For אכרג.

⁵ This is the word expected (T. ידענו). The MS. has ונא which has no meaning.

⁶ MS. apparently כראיis.

לישראל אַנפֿ שַׁעֲשֵׂה לוֹ נוּמוֹסֵי פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשִׂוֹת וּמִן הַשְּׁבִיעִית וְאִי¹
והדין אלאצלין תאבתין פחכם אלטבל אלמשתרא מן אלגוים אדא כאן פי
אי וכאן אלגוי הו אלדי מרח דלך אלגוי² טבל וביד הגוי נגמר פהו פטור
מכלום כמה תבין פי בכורות דנגך ולא דגן הגוי ואן כאן ישראל הו אלדי
מרח תלך אלטבלים וביד ישראל נגמרו פהו חייב מתל לו צמחו בשדה של
ישר' גיר אן המעשרות של בעלים וירפע תרומה גדולה לכהן ויביע מנה
תרומת מעשר לכונהא אסורה לישראל בעון מיתה³ (fol. 2 b) כאן
הדא אלטבל אלמשתרא מן אלגוי פי סוריא פלא ילומה שי מנה ישראל
ולו חכר או שכר שדה מגוי בסוריא וזרעה פירותיה פטורין . ואן אשתרא
שדה גוי השדה עם הפירות שצמחו בה אן כאנת תלך אלפירות
לא הביאו שלש והביאו שליש חייב לעשר . ואם הביאו שליש ביד
הגוי בסוריא וחזר ומכרה משהביאה שליש הייבת במעשר שכבר נתחייבה
יעני אדא חזר ולקח השדה עם פירותיה מן הגוי פאנהא חייבת או והביאה
שליש ביד ישראל תחלה והרי הוא עתה עם הקרקע ביד ישראל . והדא
אלאצל מביין פי אבר מעשרות הנאך קיל הלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא
באו לעונות המעשרות חייב משבאו לעונת המעשרות פטור ולוקח כדרכו
והולך ר' יהודה אומ' אף ישכור פועלים ללקט אמ' רשבנז ברא בומן
[שקנה קרקע אבל בומן]⁴ שלא קנה קרקע אף [עד שלא]⁴ באו לעונות
המעשרות פטור . ונגן אלירושלמי אמ' ר' אבון אתיא רשבנז בשיטת רבן
נמליאל זקנו⁵ דתנינן תמן ישראל שהיו אריסין לגוים בסוריא ר' אליעזר
מחייב פירותיהן במעשרות ובשביעית ורנז פוטר . וקד תבין אן לא יתחייב
ישראל במעשרות בסוריא פי מא ישתריה מן אלגוים אלא אם קנה קרקע עם
הפירות והוא שלא באו לעונת המעשרות ביד גוי . והד . . . אליבא דרשבנז
אלדי ביין אלתלמוד אנה בשיטת אביו . וקד באן אלהלכה כאביו כמ
נהנו כרנז וממא יגב אן תעלמוה איצא אן אעתבאר לזום אל[מעשר]
אלפירות בל באעתבאר מוצע וגודהא פלדלך פירות אי אשר אני מביא
אתכם שמה אתם חייבין ובחוצה לארץ פטורים ופיר חייבין וכש פירות
סוריא . ותבין לך דלך פי מסכ' חלה ופיר מדבריה' והו קו' פי דמאי
המוכר פירות בסוריא ואומ' משל אי חייבין עליהן לעשר[ר] ואנמא נבהנא
עלי הדא אלאצל לאני ראית ר' יוסף זל אנפל פי מא נמע לכם פי הדא

¹ Something missing here ?² So the MS., but read only אלטבל.³ Catchword on fol. 2 a.⁴ The words in [] are omitted in the MS.⁵ MS. זקנו.

אלגנץ וקד בינא גמיע מא יחתאג אליה פי אמר אלמעשרות ומן קוה בלאמנא יביין לכם אן כל תרומה בזמן הזה וכדל[ך] כל מעשר מדרבנ' ולו בארץ שהחזיקו עולי בבל ולו בשדה ישראל עצמה לאן קדושה ראשונה בטל' וקדושה שנייה לא חייבה אותם לכוונה ביאת מקצת כמא באן פי יבמות וכתובות ואין צריך לומר בסורי' שעיקר המעשרות שם מדרבנ' . ומן תאליפנא אלכביר יתביין לכם גמיע הדה אלאצול ופרועהא ומא יתעלק בהא מן הלכו' תרומו' ומן הלכות מעשרות . וכתב משה (שאלה catchword):

IV.

[ג. T. ל.]. (fol. 3 a) שאלה . כיף יכון עמלנא¹ חכמנא¹ פי אל כלאים
אלתי זירע נשתרי מן כרם זירעוא תחתה ירק וחואלית² אם לא וליס
עלינא

תשובה . כלאי הכרם מתל בשר בחלב אעני אן פי כל ואחד מנהא
שני לאוין תחרים] ותחרים אבל מא קד אנעמל ודלך אן המבשל
בשר בחלב לוקה ואדא וקע אכ[תלאט] בשר בחלב באל טבך אמא באל
אתפאק או טבכה נוי פאן דלך אלשי אלמכתלט חרמת עינהא ומן אבל מנה
כזית לוקה . כדלך כלאי הכרם מן זרעהא לוקה וכלאי הכרם עינהא ולו
זרעהא נוי או אנבתתהא אלארץ מן תלקא נפסהא פהי חראם בכל מקום
מתל אלערלה ניר אן אבל כלאי הכרם בחוצ' לאר' אסור מדבריהם ופי
אי מן אבל מנה כזית לוקה . וקד תביין אן ספק ערלה וספק כלאי הכרם
באי אסור ובסורי' מותר וכולן ספיקן בחוצ' לאר' מותר ולו . . . עלמנא
באנה כלאים או ערלה מותר חתי נרי דלך עיאן . אמא ודאן פהו אסור בלא
שך בין בא' בין בסורי' בין בחוצ' לאר' . ונץ אלמשנה פי אכר ערלה כרם
שה' נטוע ירק וירק נמכר חוצ' לו בא' ³ אסור ובסורי' מותר . בחוצ' לארץ
יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד . ונץ אלירושלמי [מש]נה ובלבד
שלא ילקוט ביד אמ' רב הונא הוא יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו
מתל אול פצל מן הרא אלמשנה והו קולחם ספק הערלה בא'
[מן]תר ובחוצ' לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו לוקט . פאעלמנא
אלתלמו' אן וכלאי הכרם חכמא ואחדא אעני ודאן אסור בכל מקום .
אמא ספיקן פהו אסור בא' . ומותר בסוריא כמא מתל לאן אלירק אלרי
נמכר חוץ לכרם זה הוא ספק ימכן אנה מנה או מן ניר הדה אלמואצע .

¹ Either of these two words would be correct. They are evidently to be regarded as alternative readings.

² Apparently for חואלית.

³ MS. חוצ' לאר' ובא'.

אמא אדא ראינא יכרג אליק מן הדה אלכרם ויביעה פלא יחל אלאכד
מנה או יכרג אלפירות מן הדה אלכרם אלדי ללערלה פלא יחל אלאכד מנה;
בסורי' ויחל בחוצ' לאר' אלא מן יראה עינא ינמעהא פיון אלפרק בין
סורי' ובין חוצה' לארץ פי דלך אן בחוצ' לאר' ננעלהם ספק ולו באעתבר¹
מא ימכן או יכון מן אלאמכאנאט ולא יואל חתי ירוה עינא ילקוט הירק
מן אלכרם • ופי סורי' מנד ירי אליק כארג מן אלכרם חרם עליה אכלה •
ופי א"י ולו לם יראה בל כאן נמכר חוצה לו פרו חראם ולא יכטר בבאל
אחד(?) אן הדה אלכרם של ישראל לאנה לו כאן של ישראל לם יתרך לאנה
נתקדש וילזם חרקה פכיוף אן יתפקה פי ירק הנמכר חוצה לו אן כלאי
זרעים אלתי ליסת אסורי' באכילה כאן להם עליהא מן אלחפט ושרה
אלחֶסְבָה² (fol. 3 b) • • • • • משמעין על השקלים ועל הכלאים • ויומר אלנאם
באפתקאד • • • • • תהם ללתנקה • ובטו בו שלוחי בִּד יוצאין בראשונ' היו
עוקרין חזרו והתקינו • • • • • את כל השדה חית מא וגדו כלאים • ופי חולו של
מועד חזרין השלוחין ויוצאין לאפתקאד • • • • • דלך וכלאים שהניצו אין
ממתינין להן אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין את כל השדה • ומע הדה
אלמקדמאט כולהא כיף כרם הנטוע ירק יתרך ואנמא כלאם אלמשנה פי
כרם גוי בלא שך ואדל דליל קולהם ובלבר שלא יהא לוקט ביד כמא ביינא
ואן כאן אלאמר ביין טאהר לכן זדנאה ביינא ותקויה • וכתב משה •

V.

[ל'ץ]. שאלה • קולנא פימא דברה זל ען ר' מאיר וען ר' חייא • פי
כונהמא וגבא עלי אהל צור אכראג שתי חלות ואן יכון שיעור חלה יחרק
ואל³ • אלדי נחרקה נחן פי חוצה לארץ הו אלדי ללכהן פי צור •
תשובה • אלדי קאלה צחיה לא שך פיה וכדלך ינבני אן יפעל פי גמיע
בלאד סורי' וכדלך יבין מן מסכ' חלה מן שרחנא לסדר זרעים •
וכתב משה •

VI.

[לח]. שאלה • צפת אלעיקור לסימנין כיף תכון בעד אלעיקור וכיף תכון
צפת • • • • • לאחד פיהא כלאמא שאפיא ולא לצאנע • • • • • אלסימנין
אלעיקור •

תשובה • הדא אנמא יתבין בטבעות • • • • • פי דלך ולא ימכן אן יתצור

¹ For באעתבר.² The catchword on fol. 3 a looks like סיך.³ A small blank in the MS.

דלך באלקול אלתצוור אלתאם אלתו תחצל בהרא אלטעות עינא
 בעד אן תקדם אן אלעיקור פי אלכהאים בעיד אלמכאן גרא בל קד רבמא
 ממתנע מן אנל קוה אלעלאת¹ אלתו תוצל בין אלסימנין ואלפכין ואמא
 פי אלטיר פאמכאן דלך קריבא וונה מיז דלך אן תדבח טיר ותנול באלדבח
 קריב מן אלצדר אעני פי נהאיה אלענק לתאמן אלעיקור או יכנק טיר אלי
 אן ימות ואן אמתחין² טיר מית כאן אגוד חתי תבקי אלסימני' עלי וצעהא
 אלטביעי תם תאכר הרה אלטיר אלמית או אלמדבוח כמא דכרנא ותקטע
 ענקה מן אלגתה ותשק בסכין פי נאיה אלחדה עלי אלגלד ואללחם חתי
 תנכשף אלסימני' ותרי וצעהא פי אלפכין ואתצאלהמא תם תמדדהמא בידך
 גאיה מא ימכנך פיתבין לך איצא גאיה אמתדאד אלעצלאת אלתו תוצל
 בינהמא ובין אלפכין תם תטלקהמא פירגעא אלי וצעהמא אלטביעי פארא
 תבין לך דלך תגרב אלבקיה חתי תכלעהמא מן מוצעהמא כלעא יסירא לא
 באן ינקטעא וינבדיא פי ירך פיביין (fol. 4 a) לך חנינד צורה אלעיקור .
 תפעל הרה מראת עדה פי טיור עדה אי פי בהאים צורה אלרכאוא
 להארתה פי מא ענד אנכלאעהמא כיף תכון פהרא אל

וכתב משה .

VII.

[מג. T. לט.]. שאלה . אדא כאנת אלשמס תקטע אליז ברנא פי סנה
 כאמלה פכיה נקול ען אלמסאפה [אלתי] תקטעהא פי תשרי ומרחשון וכסליו
 פיהא בעינהא עאדת פי טבת ושבת ואדר ויטהר אן אלנקטה אלתו מנהא
 אשרקת פי ניסן מנה[א] אשרקת פי תשרי פאן קול אלנאם פי ניסן תשרק
 מן אלחמל ופי תשרי מן אלמיוזאן .

תשובה . אלחרכה אלדי תתחרכהא אלשמס פי פלך אלברוג מן ברנ³
 הי אלתו תתם פי כל סנה מרה ולדלך תכון פי תשרי פי אלמיוזאן ופי ניסן
 פי אלחמל כמא יקולו אלנאם והו אלצחיה והרה הי חרכה אלשמס כל יום
 פי נפסהא לכן אלפלך אלעלי ידיר בכל כוכב פיה פי כל יום ולילה מדה
 ואחרה ולדלך תרי אלשמס כל יום טאלעה מן גת אלשרק וגארבה פי אלגר
 לים אן אלשמס נפסהא הי אלתו דארת אלפלך כלה פי יום ואחר והרה
 מעלום ענד אכתר אלגמהור ולכן פלך אלברוג אלתו תקטעה אלשמס פי
 כל סנה מרה פלך מאול אעני אן טריק אלשמס מאול ואלגנוב

¹ For אלעלאת, see lower down.

² אמתחין.

³ Text difficult, Tama has מילה אל מילה.

חדת מן מילה אן אלנקטה מן דאירה אלפאק אלתי תרי אלשמס מנהא טאלעה קלילא קלילא חתי תנתהי אלמסאפה מא מן דיארה אלפאק ראנעא פי תלך [אל] מסאפה בעינהא והדה הו אלתי יסמוה אלמנגמין סעה אלמשרק וליס אלשמס הי אלתי תחרכת עלי דאירה אלפאק אלי מסאפה מא ורנעת פי תלך אלמסאפה בל יטהר דלך ללעין פקט והו אמר וקע להא באלערין ותביין דלך עלי אלכמאל חתי יתצוור תצורא תאמא לא יכון אלא במכאטב שפאהא ירסם דלך עלי טהר כרה ויחרכהא חתי יתביין דלך . לכן קד ארשדנא לאצלה ומן שרא שיא מן הדא אלעלם יתביין לה מא דכרנאה באסהל סעי (?) וכתב משה .

Note.—Tama has at the end : והני ב אשר טרחתי להתלמד קצת : מחכמה זו אוכל להבינה. This would make it appear as if Maimonides was conscious of being a tyro in the science of astronomy. But the text speaks here of a presumed reader of the response, and not of the author of it. It says that to a person who has made a beginning in the study of this science the matter will be clear enough.

VIII.

[מד. T. מ.] . שאלה . קול אלחכמי זל בחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב שית חמה בי[קרנתא]¹ הל הדא פי אלציף ואלשתא גמיעא וכדלך קולהם חמה בראש כל אדם הל דלך ציף ושתא .

תשובה . דלך פי גמיע אלומאן ופי כל מכאן ודלך אן גמיע אלשעות אלתי ידכרוהא אל חזל פי גמיע אלתלמוד הי סאעאז זמנייא אעניי אנהא פי כל זמאן יב סאעז פי אלנהאר אן טויל כאנת² כל זמאן יב סאעה מן סאעהאז טוילה בנסכתבה³ מנה ואן (fol. 4 b) סאעאז קצירה והדא אלסאעאז אלתי יסמונהא אלמנגמין אלסאעאז [יס]מונהא אלסאעז אלמעונה . פבעד הדא אלאצל פאנך אדא געלת וגהך אלגנוב סוא ואלשרק הו עלי שמאלך ואלגנוב עלי ימינך פאנך תרי אלשמס פי .. צל נהאר מסתפסלה קריבה מן אלארץ פי ראית אלעין וכל מא מרת סאעה מן אלנהאר ואלשמס תרתפע עלי אלארץ והי מן גהת שמאלך אלי אבר אלסאעה אלסאדסה פתרי אלשמס מקאבל וגהך סוא באזא עינך ודלך הוא אלדי יסמונה ביקרנאזא

¹ Omitted in the MS.

² Text apparently not complete ; see Tama's translation.

³ Apparently for בנסכתבה.

⁴ ואן is the catchword on fol. 4 a.

פאדא תמת אלסאעט אלסאבעה ראית אלשמס נאולה נחו ימינך והי תסתפסל ותנול חתי תגרב הדא כל יום ציף ושתא לכן ענר מא תכון אלשמס ביקרנאטא והו נצף אלנהאר והו ארפע מא תכון פי דלך אלנהאר תראהא תקאבל ונהך לכן תכון בעידה ען סמת אלראס פי זמאן אלשתא מאילה נחו אלגנוב ופי זמאן¹ ואבעד מא תכון מן סמת אלראנה פי יום תקופת תמוז • הדא כלה פי הדה אלאקאליס אעני מן בעץ אלתאלת אלי אלאכר אלסאבע ויכתלף קרבהא ובעדהא בחסב אלבלאד פאן אלבלאד אלקליל אלערץ לים תבעד מן סמת ראוס אהלה בבדהא ען אלא(?) אכתר ערץ ובחסב ערוץ אלבלאד ימכן אן תכון אלשמס פי וסט אלנהאר עלי ס • • • • • סוא לא ימכן אלאנסאן אן ירי גרס אלשמס נצף אלנהאר פי דלך אלבלד ופי דלך אלבלד • • • • • ראסה נחו אלסמא גאיה מא ימכן חתי יציר כמן אסתל • • עלי אלארץ • • • • • גרמהא והדה לא ימכן פי שי מן בלאד אלעראק ולא פי בלאד אל[שאם] ולא פי אלגרב ולא פי • • • • • מצר ואנמא ימכן דלך פי בלאד אלימן ואלחבשה ומן² ובאלגמלה אסואן מאר נחו אלגנוב ואנמא וטינא הדה כלה³ לתעלם אן קול חמה בראש כל אדם לים ירדון בהא חקיקת אלמסאמתה אד דלך לא יכון אלא יום אחד פי אלסנה פקט פי בלאד מכצועה או יומין פי אלסנה פי בלאד מכצועה איצא ואנמא ירדון בה כון אלשמס פי אלעלי מא יכון דלך אליום ואנהא קריבא מן סמת אלראס ומקאבלה לה ובאזא סוא כמא ביינא ואנהא ליסה מאילה לא נחו שמאל אלאנסאן ולא נחו ימינה בל באזא ראסה • ואמא מערפה אי אלבלאד תסאמת פיה אלשמס אלראס ואיהא לא תסאמת ואיהא תסאמתהא יום ואחד פקט ואיהא יומין פהי ממא יתעלק בעלם אלהיאה לא במעני הדה אלהלכה והנאך תתבין אסבאב דלך •

וכתב משה •

IX.

[מב T. מא.]. (fol. 5 a) שאלה • אש מעני קולחם מפני מה תח אינן מצויין לצאת תורה מבניהם [אמר] רב שאין מברכין בתורה תחילה •
⁴ תשובה • אלדי פסר אל • • • • • עלי אלטלוע לספר תורה חראם כמא קר באן יכאנא⁵ תח • • • • • תצעב עליהם אלהרכה לטלוע לספר תורה פיתמנעוא

¹ Several words have been lost here ; see Tama's translation.

² A word or more missing.

³ This word is, however, not clear in the MS.

⁴ With this response compare Tama's translation, which does not make the author's pointed meaning clear enough.

⁵ For יכאנא.

מן אלמלוע: ואלדי יטהר לנא פי תאויל[ה] פהו כלאף הדא והו אן אלשי אלמעטקד כון רגל תלמיד חכמי' האצרא ויטלע במחצרה כהן עם ארץ או מן הו דונה בחכמה ויקרא תחלה פלכונהם מיעטו בכבוד תורה ואין קוראין בתורה אלא קורא אחר פחות מהן עוקב אבותיהם שאין תורה יוצאה מבניהם לאן קולנא כהן קורא ראשון וכו' אנמא דלך בשו(?) וממא יאכד הדא אלתאויל כון קאיל הדא אלקול רב ובביאן קאלוא רב קרא בכהני במחצר שמואל • וכתב משה •

X.

[מה T. מב.] שאלה • אלדיו הל הו מדאד או חבר פאן כאן הו מדאד אש הוא עקאקרה אלתי מתי כולפת ועמל גירחא פסל אלמצוה • ואן כאן חבר הל הו אלחבר אלמעמול מן עפץ חזאן או מן שי עמל קאבץ כאן דלך נאיוא •

תשובה • אלדיו לים הו אלחבר בונה • וכל מן טן אנה דיו הוא אלחבר פקד גלט גלטא כבירא גרא • לאן אלמשנה יבין אן אלדיו לים הו אלחבר והו קולהם [פי סוטה] אינו כותב לא בקומוס ולא בקלקתוס ולא בכל דבר שהוא רושם אלא בדיו שנ' וכתב ומחה כתב שהוא יכול להמחות¹ וקד אתצח דלך אן דיו דבר שאינו רושם • ומעני אינו רושם לא יתבת ויבקא ראסכא פי אלגלד חתי לא ימחי ואן כאן דיו הוא אלחבר אינו רושם פאי שי יכון אלרושם וכיף ימן טאן אן קומוס וקלקתוס בכלל דבר הרושם ואלחבר הוא אשד חבאת מנהמא בכלל דבר שאינו רושם הדא מא לא יסוג סמאעא בונה • ומעלום אן קומוס הוא אלמעמול מן צדא אלחדיר אלדי יסבנו בהו² אלאסכאפה • וקלקתוס הו אלקלקנד נוע מן אנואע אלזאג • וקד עדו אלדיו בכלל דברים הרושמין לענין שבת והו קולהם הנאך כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקלקתוס ובכל דבר שהוא רושם פדל דאלך אן אלדיו אלמדכור דאימא הו שי ירשם ויבקא מתל אלסקרא והו אלמנרה או אלונגפור ולולא דלך לם יכון חייב אלדי יכתב בה פי אלשבת לאנה כאן יכון כמן כתב במשקין ובמי פירות אלדי הו פטור לכונה דבר שאינו מתקיים לכונה אן אמתחי ובולג פי מחיה אמתחה ולם יבך אתר טאהר בונה פי אלגלד ולדלך נאו כתאבה פרשת סוטה לאנה יכול להמחות • פבעד תקדים מא קרמנאה אקול אן אלדיו הוא דכאן מנתמע מן חרק אלדאהאן ונחואה כזיאת³ • • • • • (fol. 5 b) ואלאשק ונחואה אדא כבית אניה וגמע פיהא דלך אלרכאן ויענן • • • • • מה וינמעה ויבאלג פי סחקה ורעבה חתי יציר אוראק רקיק ותרהן

¹ MS., however, not clear. ² So the MS. ³ Catchword on fol. 5 a.

באל הדה הוא אצלה פאן אכד הדה אלמדאד וחלבהא באלמא¹ וכתב
 בה ספר תורה פאן . . . א ענדי נאית אל . . . והוא קריב מן יכתב במשקין
 ובמי פירות פאנה לא יתבר מנה ולא תדרג(?) אלספר מתחלתו לסופו
 ומסופו למחלתו מרה או מרתין אל א וימתחי כלה או אכתרה דא ענב אן
 כאן הדא בדיו כתב משה ספרי תורות כיף יקול ען ספר תורה שכתב ושמתם
 אותו מצד ארון והיה שם כך לעד כיף יכתב במתל הדא שי אן יראד [באל] אף
 סנין ואלדי ינבני אן יעמלה ואן יחל הדה אלמדאד במא עפץ ויכתב בה
 ויסקל בכרקה בעד אלרתאבה יחסן סקאלה ויתבת פאן בהדה אלרתתיב
 יחצל לה אלתיבאט ולא יתבל ולא יתצרב ען אלגלד פימתחא בנמלתה
 ולא יבקי לה אתר בונה . והכדא נחן פעלנא פי נסך אלספר אלדי נסכנאה
 ותחרינא אן [יכון] כהלכה . וממא יבין לך אן אלדיו אלמדכור דאימא פי מא
 יקום מקאמה מן אלאמור אל ר' מאיר פי שוטה דבר אחד יש לי שאני
 מטיל אותו לתוך הדיו וקלקתום שמו אמ' לו וכי מטילין קלקתום לתוך
 הדיו והתורה אמרה וכתב ומחה מה שיכול להמחות ולא שך לולא כון אלעפץ
 או נחזה מן אלאשיא אלקאבצא אלעפצה בתוך הדיו אלזאג אלתיבאט
 חתי לא ימכן מחזה לאן אלזאג במפרדה אדא אצפתה ללמדאד חתי לא
 יותר פי גמלה ואנת תגרב דלך תונדה לילא(?) פרק בין כון אלעפץ פי
 אכלאטה או יחל במא אלעפץ כמא פעלנא נחן והדה כלה למצוה אמא(?)
 לעכב פלא(?) בל נאזי אן יצאף אלזאג לה איצא חתי יכון כמן אכלט מדאדא
 וחברא לאן אלקול אלצחית קול ר' יהודה ען ר' מאיר לכל מטילין קלקתום
 לתוך הדיו חוץ מפרשת שוטה בלב לאנהא אלקולה אלאכירה והי
 נאריה עלי מא יונבה אלנטר . ולר' נסים זל תשובה משהורה ענדנא והי
 מונודה איצא הנא פי מצר ידכר פיהא צנעה אלדיו ויקול פי אכרהא . . . יונפף
 פאדא ראד יכתב בה מנה פי אלמא וכלט מע אלחבר וכתב בה הדא
 נצה ולם ידכר דליל ולא שי ממא בינאה לכם לבנה אעלם אנה אעתמד עלי
 אלצחית . והו קולחם לכל מטילין קלקתום לתוך הדיו חוץ מפרשת שוטה .
 וקד תביין פי אלירושלמי אן אלדיו אלמדכור פי כל מוצע סתם והו אלדיו
 והו אלדי כאנוא יכתבו בה ספרי תורות כאן פיה קלקתום . . יתבת . וקד בינא
 אן אלקלקתום לא יפיד תבאט אל א באנציאפה ללעפץ והו קולחם הנאך פי
 מס' שוטה וכתב יכול בדיו בסקרא בקומום ובקלקתום מניין חל ומחה יכול
 במשקן ובמי פירות חל וכתב הא כיצד כתב שהוא יכול²

G. MARGOLIOUTH.

¹ MS. כל מא or כל מא.² Catchword of fol. 5 b.